
Anglaterra, el camí català cap a Amèrica

Autor:

Data de publicació: 01-01-2022

Bristol, 3 de maig de 1497. Fa quasi 525 anys. El navegant Joan Cabot (John Cabot en la documentació anglesa) iniciava el viatge que el conduiria al Nou Continent. Aquell viatge culminaria sis setmanes després: el 24 de juny de 1497, la *Matheew* i els seus dinou tripulants (incloent-hi Cabot) desembarcaven a l'illa de Terranova. Aquella primera iniciativa culminada amb èxit era la primera empresa americana de fàbrica anglesa. No obstant això, Cabot no era anglès. El seu origen (venecià, napolità o català) encara és motiu de debat. Però, en canvi, el que és segur és que havia tingut una relació molt estreta amb Barcelona i amb València, sobretot durant la preparació del primer viatge colombí (1484-1492). I el que és segur també és que se'n va a Anglaterra, i no a un altre lloc, perquè allà hi tenia amics i coneguts de la seva etapa "catalana".

Els Viastrosa

La família d'armadors Viastrosa —de Barcelona— van ser uns dels pioners del comerç entre Anglaterra i Catalunya. Segons la investigadora Teresa Ferrer Mallol (del CSIC, de Barcelona), cap al 1440 (durant la conquesta catalana de Nàpols), els germans Pere i Nicolau Viastrosa ja sovintejaven les costes de l'Atlàntic nord amb un balener de la seva propietat i amb les coques mercants de diversos socis comercials que connectaven Catalunya amb Anglaterra, amb Irlanda i, probablement, amb Islàndia. Aquella iniciativa pionera seria replicada per altres armadors de la Mediterrània (catalans, genovesos, venecians) i representaria un abans i un després en la història d'Anglaterra. Les illes Britàniques, històricament perifèriques, guanyarien una progressiva centralitat que transformaria Anglaterra en una potència naval —militar i comercial— de primer ordre.

Per què els catalans van anar a Anglaterra?

A mitjans del segle XV, Anglaterra era un dels països més pobres d'Europa. Esgotada per un conflicte secular amb Escòcia i devastada per infinitat de guerres civils. Però, a ulls dels grans comerciants de la Mediterrània, sobretot dels pioners catalans, tenia una extraordinària projecció que li venia per la seva envejable situació geoestratègica: era una escala imprescindible per conquerir els mercats del nord d'Europa i era una plataforma immillorable per explorar les rutes atlàntiques que, en aquell moment, suggerien una via directa cap a Extrem Orient. Durant la segona meitat de la centúria del 1400 (molt abans del primer viatge colomà), els ports de Londres, de Plymouth i de Bristol, i les rutes a través de l'Atlàntic nord (fins a Irlanda o Islàndia) eren ben conegudes pels armadors catalans.

Reducció de l'Atlas Català de Cresques (1375) / Font: Bibliothèque Nationale de France

Què comerciaven els catalans amb Anglaterra?

Els treballs dels investigadors Teresa Ferrer i Ivan Armenteros (CSIC, Barcelona) i de la professora Coral Cuadrada (URV) revelen que el flux comercial entre Catalunya i Anglaterra era totalment bidireccional. Durant aquella primera etapa (1450-1500), les coques mercants catalanes van estibar milers de bales de llana anglesa en direcció als telers catalans i milers de barrils de peix salat destinats al consum català, i van desestibar milers de barrils d'oli d'oliva i milers de quintars de fruits secs procedents de Catalunya destinats al consum anglès. A tot això s'afegia un comerç d'intermediació que, també, era molt destacat: cera nord-africana, vi andalús i espècies orientals que els catalans situaven a Londres; i cuirs andalusos o escocesos que, de retorn, col·locaven a Nàpols, a Venècia o a Constantinoble.

Les colònies catalanes a Anglaterra

Les mateixes investigacions han revelat l'existència d'actives comunitats de mercaders catalans a Anglaterra —sobretot a Londres— que, des de mitjans del segle XV, actuaven com a agents comercials de les companyies matrius de Barcelona o de València. Grups familiars que, amb el decurs del temps, es naturalitzarien anglesos i assolirien un destacat protagonisme en la vida pública anglesa. És el cas, per exemple, dels Colet anglesos, que les fonts documentals (Arxiu de la Corona d'Aragó) els relacionen amb una nissaga d'armadors barcelonins dels primers temps dels Viastrosa. Henry Colet, tercera generació d'aquells emigrants, dirigiria la Company of Merchants of London, pionera de les grans companyies mercantils angleses del XVI i del XVII, i bressol de la Turkey, de la Venetian, de la Moscovian, de la Virginia, de la Plymouth i de l'East Indian.

Anglaterra, el camí català cap a Amèrica?

La presència de Cabot a Bristol (i no a Lisboa o a La Rochelle, per posar dos exemples) apunta, clarament, la possibilitat que Anglaterra hauria estat la via alternativa de molts mercaders catalans per arribar a Amèrica eludint el control de la hispànica Casa de Contratación de Sevilla (a partir de 1504). Tot i això, aquesta teoria és molt controvertida, més quan sabem que els catalans de l'època van ser un element important en la colonització hispànica d'Amèrica (Ballester a la Hispaniola, Agramunt a Terranova, Font a El Dorado, Rifós, Forcadell i Ribes a Riu de la Plata, o Orpí a l'Orinoco). Però també trobem una extensa nòmina de nissagues catalanes establertes a Londres, a Devon i a Bristol durant els segles XV i XVI que tenen un paper molt rellevant en el comerç atlàntic i mediterrani promogut des d'Anglaterra.

El misteri de Sevilla

Queda saber, encara, el paper dels mercaders catalans establerts a Sevilla a mitjans del segle XVI, que van haver d'escapar precipitadament quan l'inquisidor general Fernando de Valdés va desfermar una brutal cacera contra les comunitats protestants clandestines de la ciutat (1547-1553). Alguns d'aquests exiliats van ser acollits per parents, amics i socis comercials d'origen català a Londres i a Devon (de l'època dels Viastrosa). Aquest episodi ha estat poc estudiat, però si es confirma l'eix protestants d'origen català de Sevilla-persecució Inquisició hispànica-exili Anglaterra, s'explicaria, també, el misteri de la participació de les nissagues Argall, Cordell, Gorgues o Amadas —d'inequívoc origen català— en les primeres empreses colonitzadores angleses a Amèrica (Virginia i Nova Anglaterra, principis del segle XVII).

Imatge principal: Fragment d'un mapa d'Europa (1575). 'Les illes Britàniques' d'Abraham Ortelius / Font: Bibliothèque National de France